

Prostor v oblikovanju oblačil na primeru arhitekturnih del Maksa Fabianija – Študija primera F^2 (Fabiani Fashion)

Space in Fashion Design based on Architectural Works by Maks Fabiani – F^2 (Fabiani Fashion) Case Study

Strokovni članek/Professional article

Prispelo/Received 10-2015 • Sprejeto/Accepted 02-2016

Izvleček

Predmet raziskave Prostor v oblikovanju oblačil na primeru arhitekturnih del Maksa Fabianija je narejen na študiji primera projekta F^2 (Fabiani Fashion), pri katerem so arhitekturne rešitve Maksa Fabianija in razumevanje prostora v zgodovinskem kontekstu, estetski percepciji, psihološki zaznavi, družbenih relacijah in stilskih pojavnostih preneseni v oblačilne forme. Prostor je razsežnost, ki je odvisna od zornega kota opazovalca. Je materialna vrednost (fizična dimenzija) in filozofski koncept (abstraktna dimenzija). Pri razvoju arhitekturnega koncepta se v nasprotju z modo uporablja načelo univerzalnosti, saj je razvoj ideje za dolgo časovno obdobje pomemben dejavnik. Raziskava primera projekta F^2 (Fabiani Fashion) povezuje kompleksne arhitekturne in urbanistično-prostorske rešitve Maksa Fabianija in sodobne različice uporabnih oblačilnih predmetov. Raziskuje in transformira arhitekturne strukture v vizualne podobe oblačil z uporabo kreativne konstrukcijske tehnike ustvarjanja form na krojaški lutki in oblikovanjem vzorcev tekstilij. Nastale oblačilne forme vizualno artikulirajo pomene, ki izhajajo iz vsebine v prostorih, zgodovinskega okvira, osebne čutne izkušnje in arhitekturne konstrukcijske strukture dela arhitekta in urbanista Maksa Fabianija. Raziskava primera projekta F^2 (Fabiani Fashion) predstavlja oblikovalske oblačilne podobe, ki odsevajo inspirativne vplive posameznih izbranih arhitekturnih rešitev Maksa Fabianija v Ljubljani. Izbrane rešitve so Hribarjeva hiša, Bambergova hiša, Krisperjeva hiša, Jakopičev paviljon, Mestna ubožnica in Miklošičev park. Ključne besede: prostor, moda, arhitektura, Maks Fabiani, kreativna konstrukcija

Abstract

The article Space in Fashion Design based on Architectural Works by Maks Fabiani has been prepared on the basis of the case study of the F^2 project (Fabiani Fashion) in which the architectural objects of Maks Fabiani and the understanding of space of the objects in historical context, aesthetical perception, psychological detection, social relations and stylistic manifestations are transferred into clothing forms. Space is a dimension which depends on the viewing angle of the observer. It has a material value (physical dimension) and a philosophical concept (abstract dimension). In the development of an architectural concept, unlike fashion design, the principle of universality is implemented, because the longevity of architecture is a very important factor. The F^2 case study (Fabiani Fashion) combines complex architectural and urban spatial solutions of Maks Fabiani in contemporary versions of wearable garments. It explores and transforms the architectural structures into visual images of clothing using creative construction techniques for creating forms on tailors' dummy and for designing textile patterns. The resulting clothing forms visually articulate the meanings arising from the content inside the premises, historical context, personal sensory experiences and structures of architectural design work of the architect and urbanist Maks Fabiani. The F^2 case study (Fabiani Fashion) presents clothing design images that reflect inspirational influences of the selected architectural solutions of Maks Fabiani in Ljubljana, Slovenia. The selected architectural and urban solutions include Hribar House, Bamberg House, Krisper House, Jakopič Pavillion, City Almshouse and Miklošič Park. Keywords: space, fashion, architecture, Maks Fabiani, creative construction

1 Uvod

»Uporabljam isti pristop pri oblačilih kot sem jih uporabljal pri zgradbah. Gre za osnovno geometrijo: vzameš plosko površino in jo spremeniš v prostor.« [1]

Gianfranco Ferré

Moda in arhitektura imata skupen način gradnje novih struktur. Modni oblikovalec in arhitekt uporabljata soroden jezik in podobne konstrukcijske metode. V sodobni arhitekturi obstajajo arhitekturni objekti s kompleksnimi formami, podobnimi oblačilnim z uporabo trdnejših materialov. Takole je dejala Coco Chanel: »Moda je arhitektura, je le stvar različnih proporcev.« [1].

Namen projekta F² (Fabiani Fashion), ki je bil narejen v letu 2015, je raziskava povezave oblikovanja oblačil in arhitekture v kontekstu razumevanja prostora in središčne vloge človeka v prostoru. Pri obeh panogah ima človek namreč osrednjo vlogo. Arhitektura pri svojem nastajanju vključuje načelo univerzalnosti, ki ustreza časovnemu okviru dolgoročnega obstoja posamezne arhitekture, v nasprotju z modo, ki je v svoji pojavnosti minljiva in hitro spreminjajoča se [2]. Maks Fabiani je ustvarjal arhitekturne rešitve, ki so v svoji zasnovi konceptualno tako dovršene, da jih je mogoče v časovnih intervalih spreminjati glede na nove potrebe uporabnikov. V tej vsebinski opredelitvi se s pristopom razumevanja načela oblikovanja za uporabnika približuje ne samo oblikovanju oblačil, temveč širšemu sodobnemu razumevanju osnovnega pomena oblikovanja za sodobnega uporabnika. Splošne razlike med arhitekturo in modo obstajajo in se omejujejo na naslednje parametre:

1. velikostni razred,
2. časovni razpon minljivosti in spreminjanja in
3. uporabljeni materiali.

Prostor je osrednji pojem v različnih dejavnostih. Določen je lahko kot oprijemljiv materialni element s konkretno vrednostjo in izmerljivimi dimenzijami ali kot abstraktna vrednost. Obe vrednosti prostora sta prisotni tako pri arhitekturi kot pri oblikovanju oblačil. Materialna vrednost prostora je tridimenzionalna forma, katere abstraktna vrednost se izraža v odnosih človek-predmet ali predmet-predmet. Razprave o materialni definiciji prostora se v arhitekturi pojavijo konec 19. stoletja. Danes se je pomen prostora razširil na vprašanja identitete in pripadnosti. Povezuje se z individualno in kolektivno zavestjo. Prostor je v materialni definiciji praznina med različnimi oblikami,

ki ta prostor definirajo. V arhitekturi in pri oblikovanju oblačil upoštevamo zunanji in notranji prostor.

V arhitekturni teoriji so osnovne komponente ustvarjene zgradbe, generirane iz posebnosti lokacije zgradbe, izbranih materialov, načina konstrukcije, namena uporabe zgradbe, okrasje, zaključki in osebni stil arhitekta. Podobni principi so prisotni tudi pri oblikovanju oblačil.

Na isti način je ustvarjal tudi Maks Fabiani, slovenski arhitekt in urbanist, čigar slog arhitekturnih rešitev, ki jih je oblikoval, so odsev časa in prostora, v katerem so nastajali. Ustvarjal je zgradbe z izjemno refleksijo na prostor. Njegovo družinsko okolje je bilo trijezično: nemško, italijansko in slovensko. Študiral je na Dunaju, kamor ga je za asistenta povabil Otto Wagner. Bil je prvi arhitekt z doktoratom v avstro-ogrski monarhiji. Na dunajski Tehnični visoki šoli je predaval ornamentalno risanje in arhitekturne kompozicije. Opustil je akademsko kariero in se z Dunaja preselil na Kras. Njegovo delo izraža spoštovanje specifik tradicije lokalne arhitekture in vključuje elemente svobodne interpretacije različnih zgodovinskih in sodobnih slogov. Izjemnega pomena sta pri njem funkcionalizem prostora in tehnična dovršenost [3].

Pri raziskavi primera F² (Fabiani Fashion) so bili upoštevani in vključeni bistveni elementi njegovega ustvarjanja in njegovo širše razumevanje arhitekture. Za časa njegovega delovanja so bile njegove rešitve pogumne in v nekaterih segmentih drzne. Človek ima pri ustvarjanju mode in arhitekture osrednjo vlogo. Moda in arhitektura sta ustvarjeni, da človeka varujeta, in vključujeta različne oblike identitete (individualne in kolektivne). Arhitekti in modni oblikovalci dajejo ideje, ki jih prenesejo v tridimenzionalne strukture.

2 Metode

Konstrukcija in modelacija nista samo tehnični stroki, ampak imata pri oblikovanju oblačil osrednjo aktivno vlogo.

Standardna konstrukcija temelji na statični matriki negibajočega se telesa. Rickard Lindqvist [4] je postavil temelje kinetične konstrukcije, ki je izzvala temeljne odnose pri ustvarjanju oblačila: oblačilo/konstrukcija, oblačilo/telo. Njegovi raziskovalni rezultati izhajajo iz lastne praktične izkušnje. Način konstrukcije oblačil v studiu Vivienne Westwood opisuje takole: »Iris¹ dela med drapiranjem na krojaški lutki,

¹ Iris – glavna modelarka v studiu Vivienne Westwood. Je *senior pattern cutter* in se vsako sezono za nekaj tednov pridruži ekipi.

risanjem linij na tkanino na krojaški mizi in opazovanjem obleke na sebi pred ogledalom: odmika in približuje se oblačilu, da ga lahko opazuje iz različnih kotov, pri čemer ves čas prilagaja volumne. Krojaškega papirja na tej stopnji ne uporablja; vse je narejeno neposredno na vzorčni tkanini in lutki. Pozneje se obleka razreže in razdeli na posamezne krojne dele ter prenese na krojni papir za nadaljnje delo na detajlih obleke.« [4]. Ugotavlja, da je tako mogoče ustvariti oblačila z zanimivimi konstrukcijskimi linijami tako, da so oblačila v stalni interakciji s telesom. V studiu Vivianne Westwood ustvarjajo oblačila, ki poleg omejenega načina oblikovanja/konstrukcije vključujejo tudi standarden postopek krojenja s pomočjo osnovnih krojev. Glavno vodilo v studiu je »vse se vrti okoli telesa in ne okoli oblačila ali kroja« [4].

Opisani konstrukcijski postopek z vključenimi modifikacijami je bil osnova za razvoj kreativne konstrukcije, ki je bila gradnik študija primera *F²* (Fabiani Fashion). Kreativna konstrukcija omogoča ustvarjanje oblačil s prostori med telesom in konturo oblačil. S prostorom »vmes« se je v zgodovini mode ukvarjal že Cristobal Balenciaga. Razumevanje specifik posameznih prostorskih intervencij so pri študiju primera *F²* (Fabiani Fashion) implementirane:

1. s kreativnim konstrukcijskim pristopom, ki določa gradnjo in hierarhijo oblikovalskih intervencij,
2. z razvojem motivov in gradnjo vzorcev tekstilij, ki zaokrožijo vsebinske interpretacije,
3. z razumevanjem oblačila kot komunikacijskega sredstva za podajanje smiselnih konceptualnih zgodb.

Pri oblikovanju oblačil *F²* (Fabiani Fashion) je bil oblikovalski postopek ustvarjanja vzporeden s konstrukcijskim postopkom. Timo Rissanen [5] meni, da je za modnega oblikovalca pomembno, da konstrukcijo razume kot integralni del oblikovanja. Z uporabo kreativne konstrukcije so bile pri projektu *F²* (Fabiani Fashion) ustvarjene praznine med telesom in konturo oblačila. Njihovi oblikovni elementi (velikost, položaj, oblika) so se razvijali v odvisnosti od konceptualne postavitve posamezne izbrane arhitekturne rešitve. Pri razvoju kreativne konstrukcije je pomembna metoda krojenja, pri kateri se oblačilo »izkleše« na telesu. Začetna točka ustvarjanja je telo. Oblačila se oblikujejo na telesu neposredno, ustvarjajo se od znotraj navzven. Podoben način ustvarjanja je uporabljala Geneviève Sevin-Doering [6]. Zavrača se standarden način konstrukcije, pri kateri se krojni deli oblikujejo od zunaj proti telesu.

Pri uporabi kreativne konstrukcije, ki se oblikuje na telesu, ni jasne logike delitve kroja na krojne dele, npr. na ramenski liniji ali po stranski liniji trupa. Zato imajo oblačila konstrukcijske linije določene glede na oblikovno rešitev forme. Študija primera *F²* (Fabiani Fashion) uporablja aproksimacijo telesa, ki se razlikuje od standardnega konstrukcijskega postopka z uporabo osnovnih krojev.

Konstrukcijski postopek pri projektu *F²* (Fabiani Fashion) je vključeval uporabo standardne matrice krojev (od zunaj navznoter) in oblikovanja oblačila na krojaški lutki (od znotraj navzven). Shingo Sato² in Tomoko Nakamachi³ sta s svojim delom najbolj vidno vplivala na razvoj sinergičnega postopka konstrukcijsko-oblikovalske tehnike na krojaški lutki, ki je bila uporabljena pri razvoju oblačil *F²* (Fabiani Fashion).

Kreativna in kinetična konstrukcija temeljita na delovanju od telesa v prostor. Osnovne linije pri standardnem konstrukcijskem postopku vključujejo linije, ki so generirane iz načina produkcije in konvencionalne postavitve sestavnih šivov in všitkov. Z združevanjem standardne in kinetične konstrukcijske metode je nastala kreativna konstrukcija, ki vključuje ustvarjanje tridimenzionalnega kroja oblačila neposredno na krojaški lutki z uporabo osnovne krojne matrice.

Razvoj oblik oblačil *F²* (Fabiani Fashion) je nastajal neposredno na krojaški lutki, brez predhodnih idejnih skic in razvoja dizajna. Vključeval je najprej izdelavo osnovnega kroja obleke z všitki, ki se je nato modeliral na krojaški lutki. Uporabljena sta bila le sprednji in zadnji krojni del, rokavi so bili opuščeni. Tako nastala papirnata podlaga je bila osnova za oblikovanje papirnatih oblačilnih form (slika 1), ki

Slika 1: Papirnata oblačilna forma – Krisperjeva hiša

² Shingo Sato se je šolal na Bunka Fashion Collegeu. Delal je v studiih Azzedine Alaia in Trussardi. Predava in vodi delavnice o TR Cutting School in tehniki Transformational Reconstruction.
³ Tomoko Nakamachi je predavala na Bunka Fashion Collegeu. Trenutno na različnih institucijah vodi delavnice in predava o krojaški tehniki.

so se gradile od telesa navzven. Forme so nastajale in se spreminjale skulpturalno.

3 Rezultati z razpravo

Pri izbranih prostorskih rešitvah so bile izluščene specifične, ki se nanašajo na vsebino v prostorih, na zgodovinski kontekst, na osebno čutno izkušnjo in na arhitekturno konstrukcijsko strukturo:

- Krisperjevo hišo (Miklošičeva 20) so zgradili leta 1901. Naročnik hiše je bil odvetnik Valentin Krisper. Poudarjen je vogalni stolpič s strešnim vencom z močno izstopajočim napuščem. Pročelje je oblikovano s stiliziranimi motivi.
- Bambergova hiša (Miklošičeva 16) je bila zgrajena leta 1907. Naročnik je bil ljubljanski založnik in tiskar Otomar Bamberg. Čelo stavbe je okrašeno s štukaturo v rastlinskih motivih.
- Hribarjeva hiša je bila zgrajena leta 1903. Naročnik je bil ljubljanski župan Ivan Hribar. Hiša je tlorisno zasnovana na kvadratni mreži. Kvadrat je tudi osnovni modul fasadne členitve. Fabiani je ustvaril prostorski koncept ponavljajočih se modularnih elementov.

- Načrt za ureditev Miklošičevega parka je Fabiani ustvaril leta 1899. Trg je zasnoval kot rahlo dvignjeno platformo, obdelano v kombinaciji asfalta in belega kamna. Trg je nastajal v letih 1902–1908.
- Jakopičev paviljon so postavili leta 1908. Načrt zanj je Fabianiju naročil Rihard Jakopič. Zaradi postavitve železniške proge in gradnje podvozov so ga leta 1964 podrli. Bil je osrednji prostor likovne umetnosti.
- Mestna ubožnica je bila zgrajena leta 1901. Načrte zanj je Fabianiju naročil ljubljanski župan Ivan Hribar. Preprosto oblikovana zgradba je bila prva Fabianijeva arhitekturna realizacija v Ljubljani. V notranjosti je prostorno stopnišče z izrazito oblikovanimi detajli.

Nastale oblačilne forme (slika 2) transformirajo arhitekturo Maksa Fabianija, ki jo je ustvaril v Ljubljani – Krisperjeva hiša, Bambergova hiša, Hribarjeva hiša, Miklošičev park, Jakopičev paviljon in Mestna ubožnica.

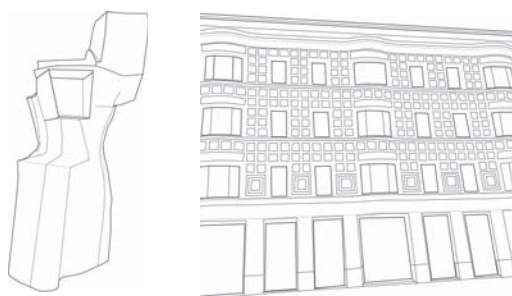
Pri oblikovanju oblačil je bila uporabljena konstrukcijska metoda, ki je bila razvita z uporabo standardne matrice osnovnih krojev in izdelave neposredno na krojaški lutki – tridimenzionalne papirnate forme. Na nove papirnate oblačilne forme

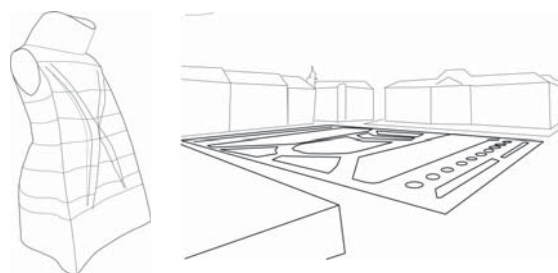
Krisperjeva hiša

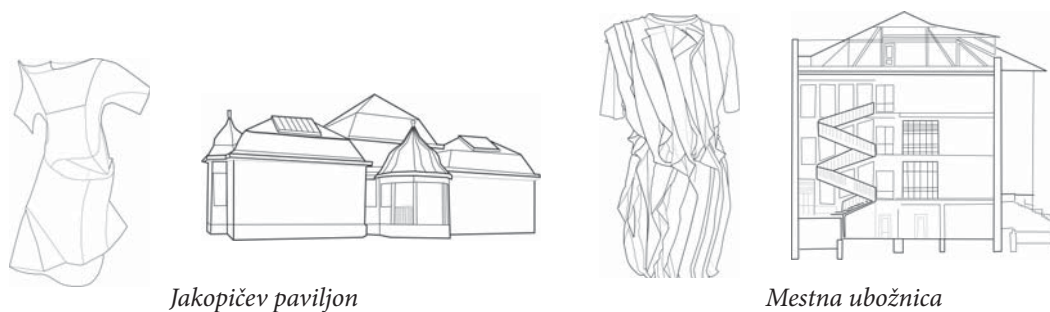
Bambergova hiša

Hribarjeva hiša

Miklošičev park

Slika 2: Oblačilne forme, izdelane po arhitekturi Maksa Fabianija

so bile izrisane konstrukcijske linije, ki so oblikovno ustrezale nastali konceptualni formi in zasnovi oblačil. Z razrezom po označenih linijah so nastali dvodimenzionalni krojni deli z označenimi osnovnimi linijami, s pomočjo katerih so bila ukrojena oblačila.

4 Sklepi

Razvita kreativna konstrukcijska metoda ustvarja dvodimenzionalnih krojnih delov iz tridimenzionalne forme oblačila omogoča ustvarjanje tudi tistim, ki nimajo znanj iz konstrukcijskih metod. Omogoča razvoj razširjenega razumevanja oblikovanja oblačil. Arhitektura in moda se slogovno podvajata v zgodovini umetnosti in se sorodno odzivata na ustvarjalne zahteve, zelo intenzivno vzporedno delovanje pa je mogoče zaznati od 80. let 20. stoletja naprej. Sorodnosti v ustvarjanju mode in arhitekture se presenetljivo ponavljajo. Obe stroki ustvarjata rezultate, ki človeka varujejo. Pri arhitekturi in oblikovanju oblačil ima osrednjo vlogo pri razvoju posameznih oblik prostor. Obe panogi v svoji vizualni artikulaciji določata praznine, ki jih omejujeta z ovojem. Ta je viden kot zunanja kontura forme. Kljub razlikam v proporcijah, uporabljenih materialih in časovnem razponu obstoja je fokus ustvarjanja pri obeh človek.

Primer F² (Fabiani Fashion) je pokazal, da arhitektura ne omogoča oblikovanju oblačil zgolj inspirativnosti pri ustvarjanju. Nakazuje umeščanje oblikovanja oblačil v relaciji do načina razumevanja nastajanja arhitekture. Ustvarjalni postopek generiranja ideje, konstrukcijske metode in razumevanje ovoja okoli zgradbe so vzporedni pri obeh panogah. Oblikovanje oblačil se v svoji sodobni različici premika iz minljivosti v brezčasno razumevanje dovršene arhitekture.

Ta prevzema od oblikovanja oblačil drugačno razumevanje forme (odmik od oglatih form). Oblikovanje oblačil in arhitektura se v sodobnosti konceptualno dopolnjujeta in ustvarjata kreativno področje interdisciplinarnega razumevanja kreativnosti.

Viri

1. FISCHER, Anette. *Basics fashion design 03: Construction*. Lausanne: AVA Publishing, 2009.
2. ÜNGÜR, Erdem. Space : the undefinable space of architecture [dostopno na daljavo], *Academia* [citirano 24. 9. 2015]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://www.academia.edu/2061334/Space_The_undefinable_space_of_architecture>.
3. HRAUSKY, Andrej, KOŽELJ, Janez. *Maks Fabiani : Dunaj, Ljubljana, Trst. 1. izdaja*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010, 189 str.
4. LINDQVIST, Rickard. *Kinetic garment construction. Remarks on the foundations of pattern cutting*. Studies in Artistic Research No. 13 [dostopno na daljavo], Uredil Lars Hallnäs. Borås : University of Borås, 2015 [citirano 24. 9. 2015]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://www.hb.se/Global/BLR/Nyheter/rickard_lindqvist_diss.pdf>.
5. RISSANEN, Timo. *Zero-waste fashion design : a study at the intersection of cloth, fashion design and pattern cutting* [dostopno na daljavo], PhD Thesis Sydney : University of Technology, 2013 [citirano 24. 9. 2015]. Dostopno na svetovnem spletu: <<file:///C:/Users/tarijavec/Downloads/02whole.pdf>>.
6. SEVIN-DOERING, Geneviève. *Un vetement autre* [dostopno na daljavo], [citirano 28. 9. 2015]. Dostopno na svetovnem spletu: <<http://sevindoering.free.fr>>.